

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۱۰/۱

ساماندهی سیما و منظر شهری در جهت ارتقای کیفیت محیطی

مورد پژوهش: بافت مرکزی شهر یزد

سیما فیروزی داد

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری- مسکن و بازآفرینی شهری

چکیده

ناحیه تاریخی شهرها میراث ارزشمند معماری و کالبدی بجای مانده از گذشتگان ماست که در طول زمان در هویت بخشی به حیات شهری همواره نقش بارزی ایفاء نموده است. این بخش از شهر تجلی گاه ابعاد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مردمانی است که در دوره های تاریخی در این بخش از شهر روزگار سپری کرده و هویت فرهنگی آن را به ثبت رسانده اند. متأسفانه امروزه این مناطق با چالش های بسیار زیادی مواجه می باشند که کیفیت محیطی در آنها را کاهش داده است.

هدف اساسی پژوهش بررسی وضعیت بافت مرکزی شهر یزد و ساماندهی سیما و منظر شهری با هدف ارتقای کیفیت محیطی در آن می باشد. روش پژوهش از نوع توصیفی تحلیلی است که ابتدا به بررسی مبانی نظری مرتبط با سیما و منظر شهری و کیفیت محیطی پرداخته و شاخص های اساسی را تبیین نموده است که می توان آنها را در ابعاد طبیعی و شاخص های کالبدی، محیطی، اجتماعی و اقتصادی دسته بندی نمود. نتایج پژوهش نشان می دهد که محدوده بافت مرکزی شهر یزد دارای پتانسیل های بسیار زیادی می باشد که می تواند زمینه های ارتقای کیفیت محیطی در آن را فراهم نماید که متأسفانه تا به امروز بهره چندانی از آنها برده نشده است و در حال حاضر با مشکلات زیادی در ابعاد مختلف من جمله سیما و منظر شهری مواجه می باشد که نیاز است تا با انجام مطالعات دقیق در محدوده به بهبود وضعیت آنها اهتمام ورزید تا از این طریف کیفیت محیطی در محدوده را ارتقاء داد.

واژگان کلیدی: محله، بافت تاریخی، سما و منظر شهری، کیفیت محیطی، شهر یزد

مقدمه و بیان مساله

رشد و توسعه شهرنشینی در نتیجه رشد تکنولوژی و سهولت حمل و نقل و جابجایی و مهاجرت‌های روستا شهری از مهمترین نتایج انقلاب صنعتی است که امروزه تبعات بسیار زیادی را برای زندگی شهری و کیفیت زندگی شهروندان بر جای گذاشته است و به نوعی موجب افت کیفیت زندگی در این فضاها گردیده است (علیپور و همکاران، ۱۳۹۱: ۵)

محیط زندگی انسان تاثیر بسزایی در رفتار و شاخص‌های کیفیت محیط زندگی وی دارد. کیفیت محیط زندگی که بخشی از قابلیت‌های محیط می‌باشد، بر اساس ادراک محیطی افراد مورد بررسی قرار می‌گیرد. ادراک محیطی فرآیندی است که از طریق آن انسان داده‌های لازم را بر اساس نیازش از محیط پیرامون خود برمی‌گزیند. لذا می‌توان آن را هدفمند دانست، که به فرهنگ، نگرش و ارزش حاکم بر تفکر ادراک کننده بستگی دارد. این محیط می‌تواند محیطی برای تجلی هویت، ارزش‌های منبعث از اعتقادات و فرهنگ ساکنین خود باشد. در حقیقت ادراک محیطی، از تعامل ادراک حسی و شناخت که در ذهن انسان تجربه شده‌اند حادث می‌شوند. در این فرآیند نقش محیط به عنوان عامل اساسی در ایجاد محیطی با کیفیت تاثیرگذار است. منظر شهر یا محله، محیطی است محسوس و موثر بر رفتار فرد، میزان موثر بودن محیط بر فرد، بستگی به میزان ادراک فرد دارد. منظر شهر و یا محله، با ابعاد کالبدی، عملکردی و معنایی خود از اهمیت و جایگاه خاصی در سازمان بصری محیط و کیفیت فضاهای شهری برخوردار است (سلیمانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۵) و در یکپارچگی بصری و ساختاری مجموعه ساختمان ها، خیابان ها و مکان هایی که محیط و فضاهای شهر و محله را می‌سازند، تاثیرگذارند. کیفیت کالبدی یک فضای عمومی همانند محله با نحوه دسترسی، موقعیت، آسایش فیزیولوژیکی در شرایط مختلف و... در رابطه است. علاوه بر این وجود عناصر طبیعی در فضاهای عمومی که سبب افزایش هیجان و سرزندگی محیط و دعوت عابرین به این فضاها و فراهم نمودن امکان استراحت، تجارب خوشایند و سلامت بیشتر برای مردم می‌گردند نیز در این میان بسیار حایز اهمیت اند. عناصری چون: یادمانها، پله ها، آبنماها و سایر عوامل موثر در تشویق انسانها به حضور و تعامل در فضا، در زمره عوامل تاثیرگذار در ارتقاء جنبه های کالبدی فضاهای عمومی محسوب می‌شوند. کیفیت طراحانه ای چون: تعیین و یکپارچگی فضا، ابعاد، تناسبات، انعطاف پذیری، فرم، هندسه، مصالح، محصوریت، بدنه ها، پیوستگی کالبدی و فضایی نیز می‌توانند در ادراک فضا به عنوان کل و در نتیجه تاثیر مطلوب بر ادراک انسان و کیفیت محیط زندگی وی موثر باشند.

با نگاهی به ساختار شهرهای قدیمی ایران می‌توان دریافت که پیوندی فضایی در عناصر مجموعه شهری دیده می‌شود که مرکز شهر، مراکز محلات، گذرهای اصلی و میدان و بازار را در بر می‌گرفته است. این مفهوم به تدریج با تغییر روش‌های معیشتی در شهر نیز خود را جلوه می‌دهد (توسلی، ۱۳۸۸: ۴) و پیامدهای ناشی از آن، بویژه بعد از مدرنیته، نوعی گسست کالبدی و فرهنگی و اجتماعی در سطح شهر و محلات شهری ایجاد گردید که منجر به ناکارآمدی شهرها شد. در این زمان است که محله مفهوم خود را به عنوان عامل استمرار بخش هویت اجتماعی از دست می‌دهد و ناپایداری سکونتی در آن ایجاد می‌گردد. به عبارتی امروزه در نتیجه توسعه سریع شهرنشینی شاهد تاثیرت نامطلوب بر زندگی شهرنشینان و کاهش کیفیت زندگی آنها هستیم.

شهرها و فضاهای شهری در گذشته به نوعی از یک تعادل و هماهنگی در نوع فضا، مکانیابی، اندازه، حجم، رنگ و ... برخوردار بوده اند اما متأسفانه امروزه چهره بسیاری از شهرها و فضاهای شهری در آن تغییر نموده و افراد توانایی ارتباط با این فضاها را چه به لحاظ بصری و چه به لحاظ ادراکی ندارند. در واقع باید گفت که امروزه منظر شهری نسبت به گذشته تغییرات بسیاری را به خود دیده است و با مسائل و مشکلات بسیاری روبرو می‌باشد (واعظی و ثقفی، ۱۳۹۲: ۳). از این جهت با بررسی وضعیت شهرهای قدیمی و تاریخی می‌توان دریافت که این شهرها بیان‌کننده گنجینه‌ای از اصول و قواعد طراحی است که به تدریج شکل گرفته است. پاره‌ای از اصول شکل‌دهنده این شهرها که با محیط و فرهنگ جامعه ارتباط دارد، می‌تواند در توسعه‌های شهری امروز به کار آید. شناخت محلی اگر با دانش و تجربه کشورهای غربی که در توسعه‌های شهری پیشگام بوده‌اند همراه شود و از اشتباهات ایشان که در متون فراوانی توسط خود ایشان مورد نقد واقع شده پرهیز گردد، می‌تواند به توسعه‌های شهری قابل قبولی در ایران منجر شود. لذا طراحی در شهرهای ایران، اعم از بخش قدیمی، توسعه‌های شهری و یا شهرهای جدید باید با توجه به اصول شکل‌گیری فضاها، بهبود وضعیت منظر شهری چه به لحاظ بصری و چه به لحاظ ادراکی و در نهایت ارتقای کیفیت محیط صورت پذیرد.

در شهر یزد محیط‌های مسکونی و فضاهای مختلفی وجود دارد که بعضی از این محیط‌ها کیفیت بهتری را دارا می‌باشند و مردم تمایل بیشتری برای سکونت در این مناطق دارند. برخی دیگر از محلات کیفیت پایین‌تری دارند و به عنوان محله نامطلوب ارزیابی می‌شوند. لازم به ذکر است که این محلات در سراسر شهر پراکنده شده‌اند. متأسفانه بسیاری از فضاهای شهری یزد که به نوعی به عنوان الگوی مناسب شهرسازی شناخته می‌شدند امروزه در نتیجه کم توجهی و یا بی‌توجهی افراد مختلف و مدیریت شهری جذابیت، کارایی و زیبایی خود را از دست داده‌اند و به محیطی نامطلوب تبدیل گردیده‌اند که باف مرکزی و تاریخی شهر یزد در زمره این نوع بافت‌ها قرار دارد که نیاز است تا این مساله را مدنظر قرار داده و ابعاد مختلف آن را مورد بررسی قرار داد. این پژوهش بر آن است تا مساله سیما و منظر شهری در هسته مرکزی شهر یزد و تاثیر آن بر کیفیت محیطی در این محدوده مورد بررسی و تحلیل قرار دهد و به این سوالات پاسخ دهد:

۱. مهمترین عوامل و عناصر سیما و منظر فضاهای شهری کدامند؟
۲. مهمترین شاخص‌های کیفیت محیطی کدامند و رابطه آن با سیما و منظر شهری چگونه است؟
۳. وضعیت سیما و منظر شهری در بافت مرکزی شهر یزد چگونه است و چگونه می‌توان با بهبود وضعیت سیما و منظر شهری موجبات ارتقای کیفیت محیطی در این محدوده را فراهم نمود؟

اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش "ساماندهی سیما و منظر شهری در جهت ارتقای کیفیت محیطی در محدوده مرکزی شهر تاریخی یزد" می‌باشد.

اهداف فرعی این پژوهش عبارتند از:

- بررسی مبانی نظری سیما و منظر شهری و تبیین عوامل اصلی تشکیل‌دهنده آن
- تبیین شاخص‌های کیفیت و کیفیت محیطی در محلات شهری
- بررسی عوامل موثر بر ارتقای کیفیت محیطی با تاکید بر نقش سیما و منظر شهری و رابطه میان آنها
- بررسی و شناخت ویژگی‌های کلی شهر یزد
- ارائه راهکارهای مناسب جهت بهبود وضعیت کیفیت محیطی در بافت مرکزی شهر یزد با تاکید بر نقش سیما و منظر شهری

پیشینه پژوهش

توجه به "ادراک محیطی" و تعامل انسان و محیط زندگی وی و به طور اخص؛ ضرورت بررسی مفهوم "منظر شهری" و ارزیابی میزان اثرگذاری آن در مطلوبیت و کیفیت محیط، در ادبیات شهرسازی ایران و جهان به خصوص در چند دهه اخیر جایگاه مشخصی یافته است و بسیاری از محققین کشورهای اروپایی و آمریکایی بخصوص از دهه ۶۰ قرن بیستم با توجه دوباره به انسان و ایجاد محیط‌های انسانی در شهرها تحقیقات گسترده و متنوعی را در ابعاد مختلف انجام داده‌اند که در شکل زیر به تبیین برخی از این نمونه‌ها پرداخته شده است:

شکل ۱. پیشینه عام ساماندهی منظر در جهت ارتقای کیفیت محیطی

کوین لینچ در "کتاب سیمای شهر به دنبال پیدا کردن فرم خوب شهر، کیفیت بصری محیط شهری را مد نظر قرار می‌دهد و خوانایی محیط را بررسی می‌کند و برای دریافت آن، به دنبال کشف تصاویر ذهنی شهروندان از شهر است؛ تصاویری که تنها به شرح کیفیت کالبدی و بصری محیط خواهد پرداخت و در آن عوامل دیگر نظیر میزان رضایت افراد از محیط و مطلوبیت محیطی در ارتباط با فرم کالبدی شهر از دیدگاه شهروندان دیده نمی‌شود. در نگاه لینچ شهر مانند یک بنای نفیس معماری، ساختمانی است که در فضا قد برمی‌افزاید، با این تفاوت که مقیاسی بزرگتر دارد و تنها با گذر زمان شکل خود را می‌یابد.

در همین زمان در بریتانیا گوردون کالان؛ "کتاب منظر شهری" را در سال ۱۹۶۱ به چاپ رسانید. کالان و دیگران در مقام متفکران مکتب منظر شهری و پایه‌گذاران طراحی شهری بریتانیایی در این زمان، برای بازگرداندن حیات به شهرهای یکنواخت و خسته‌کننده و طرد تفکر زندگی در حومه شهرها، نقشی اساسی داشتند. برخی از مباحث کیفیت فضا در مکتب منظر شهری که به وسیله کالان پایه گذاری شد و بر ادراک محیط شهری از طریق حس بینایی تأکید می‌نمود (توسلی، ۱۳۸۸: ۶). می‌توان گفت کالان نیز در مقایسه با لینچ، کمتر به تصویر ذهنی و آنچه که مردم در مورد شهر و فرم شهری و تأثیر آن بر شکلگیری رفتار و مطلوبیت محیطی دارد، توجه می‌کند. وی با تأکید بر اثرات حسی که منظر می‌تواند بر ساکنین و بازدیدکنندگان شهری داشته باشد، خواستار ایجاد لذت بصری در مقیاس شهر می‌شود و بیشتر از منظر زیبایی شناختی به موضوع می‌نگرد. در کتاب "تصویر ذهنی ارزیابانه از شهر"، کیفیت بصری شهر آمریکایی را با مطالعه تلفیقی تصویر ذهنی عمومی شهر و اجزای آن در نظر می‌گیرد. این نوشتار بر جنبه‌های تصویر ذهنی ارزیابانه و کیفیت بصری متمرکز است، و مهربانگیزی آن را به منظر شهر معطوف می‌داند. علائق اشاره به احتمالی دارد که یک محیط می‌تواند به صورت واکنشی قوی و دلخواه در بین گروه‌ها یا مردمی که آن را تجربه می‌کنند، بروز پیدا کند. ساکنان شهر با داشتن یک تصویر ذهنی ارزیابانه خوب می‌توانند عوامل رضایت بخش را در شکل ظاهری به یادماندنی و قسمت‌های رویت پذیر دریابند. بنابراین به جای پردازش شکل ظاهری شهر به عنوان یک مسئله زیبایی شناختی، کتاب حاضر شکل ظاهری شهر را تنها به عنوان مسئله‌ای قابل ارزیابی از جانب مردمی که آن را تجربه می‌کنند، بررسی می‌کند. در تحقیق پیشرو نیز مفهوم منظر شهری، نه فقط از دیدگاه زیبایی شناختی بلکه به عنوان

یک سیستم بررسی می‌شود که در آن افراد از طریق دید بصری و ادراک محیطی که در سیستم منظر شهری اتفاق می‌افتد به ارزیابی محیط می‌پردازند.

راسیدی و همکاران (۲۰۱۲) در مقاله خود با عنوان تأثیرات طراحی فضای سبز عمومی در ارتباط متقابل اجتماعی ساکنان شهری با بررسی تخریب فضای سبز عمومی ناشی از شهرنشینی سریع در مالزی و با هدف ارتباط متقابل فضای سبز و تعامل اجتماعی نشان دادند که تنوع زیرفضاهای شهری از جمله تراکم پوشش گیاهی، جمعیت حیوانات، اشکال آب، در رفتار و تعامل اجتماعی افراد بسیار مؤثر است.

واعظی (۱۳۹۷) در مقاله خود با عنوان بررسی روش‌های ارزیابی و تحلیل کیفیت و زیبایی شناسی محیط و منظر شهری با تدقیق در روش‌های ارزیابی مطرح شده در نظریه‌های موجود و بررسی رابطه واکنش‌های جسمی-- روانی انسان و مناظر زیبا، سعی در معرفی ابعاد مختلف (روان شناسانه) ارزیابی کیفیت منظر پرداخته است. واکنش‌های فیزیولوژیک- عاطفی که پس از درگیر شدن حواس انسانی در منظر، بازخوردهایی نظیر کاهش استرس، تغییر ضربان قلب، تغییر حالت مردمک چشم، تغییرات روی پوست و عضلات صورت و ... را در پی دارد، می‌توانند به عنوان معیارهایی برای سنجش سه واکنش پس‌زیبایی (لذت، شگفتی، ارزش) و پارامتر مؤثر در طراحی منظر مورد استفاده قرار گیرد.

مبانی نظری پژوهش

بافت شهری و انواع آن

شناخت نوع بافت، سنجش کمی سطوح پر و خالی، کاوش پیرامون کیفیت همجواری توده و فضا و شناسایی نظام شکلی- فضایی برای انتظام فضاهای پر و خالی ضروری است

منظور از بافت شهری "سنتزی است از تمام اجزای کالبدی. بافت شهری یک کل ارگانیک است که در سطوح وضوح متمایز قابل مشاهده است در کلی‌ترین سطح، بافت را می‌توان سازمان خیابان‌ها و بلوک‌ها توصیف کرد (Kropf, 1996:14) و به طور خلاصه می‌توان بافت شهری را "حالات مختلف همجواری و فضاهای پر و خالی در ترکیبات مختلف و همچنین نحوه قطعه بندی اراضی مشخص کننده دانست(جباری و حسن زاده، ۱۳۸۷: ۶).

بافت شهری گستره هم پیوندی است که از ریخت شناسی های متفاوت طی دوران حیات شهری در داخل محدوده شهر و حاشیه آن در تداوم و پیوند با شهر شکل گرفته باشند این گستره می‌تواند از بناها، مجموعه ها، راه ها، فضاهای شهری، تأسیسات و تجهیزات شهری و یا ترکیبی از آن‌ها تشکیل شده باشد. برخی از صاحب نظران نیز بافت یک شهر را شامل تمامی عناصر و اجزای کالبدی شهر اعم از گونه های مختلف ساختمانی، فضاهای باز شهری و غیره فارغ از جنبه های اجتماعی، اقتصادی، محیطی و فرهنگی اش می‌دانند؛ در صورتی که بافت شهری تنها در سازمان کالبدی آن خلاصه نمی‌شود. آن چه در این بافت ها معنا دارد، ارزش های فضایی است که نسل ها به رفتارهای اجتماعی- فرهنگی خویش به آن تبلور بخشیده اند. تجربه شهر اهمیت دارد و نه چارچوب کالبدی آن (زنگی آبادی و دیگران، ۱۳۹۴: ۳۰۲).

بافت تاریخی را می‌توان هسته اولیه هر شهر دانست. قلعه یا ارگ و آنچه که به عنوان پایه گذاری یک شهر جدید، در زمانهای پیش ساخته شده، می‌تواند نام بافت تاریخی به خود بگیرد. همچنین شهرهایی که به دلایلی مورد توجه واقع شده و به واسطه کسب این موقعیت دارای ارگ، برج و بارو می‌شدند، بافت تاریخی را در چنین محدوده ای دارا بودند. در بافت تاریخی شهرها معمولا ساختمان‌های قدیمی و بناهای بسیار با ارزش و هسته اولیه بازارها قرار دارند. تاریخ ایجاد و شکل گیری بافت تاریخی شهرهای ایرانی از دوره ی باستان به بعد است. (مشهدی زاده دهقانی، ۱۳۸۶: ۴۲۴).

بافت تاریخی به عرصه هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می‌شود که به دلیل فرسودگی کالبدی و فیزیکی، عدم برخورداری مناسب از دسترسی سواره، تأسیسات، خدمات و زیرساخت‌های شهری آسیب‌پذیر بوده و از ارزش

مکانی، محیطی و اقتصادی نازلی برخوردارند (کیانی و دیگران، ۱۳۸۸: ۴). بهسازی و نوسازی بافت‌های تاریخی شهری نه تنها با هدف حفاظت از شهرهای تاریخی و بناهای فرهنگی، بلکه جهت پاسخ به نیازهای شهری همواره مطرح بوده است و موجب ترمیم خرابی‌های گذشته و آسیب‌های وارد بر بنا و عملکرد جدید متناسب با نیازهای زندگی روز شده است. ریزدانی بافت، مشکلات دفع فاضلاب، کمبود فضاهای باز، عدم دسترسی مناسب و بهینه به خدمات عمومی، مشکلات زیست محیطی، ایجاد منظر شهری نامناسب، آسیب پذیری ساختمان‌ها در برابر حوادث طبیعی مانند زلزله، استفاده از مصالح نامناسب در ساخت قطعات، نامناسب بودن شبکه‌های ارتباطی و ... از مهمترین مشکلات این دسته از بافت‌ها می‌باشند

جدول ۱. ویژگی‌های بافت‌های تاریخی و فرسوده شهری

معیارها	سنجه‌ها
کالبدی	<ul style="list-style-type: none"> اغلب دارای ساختاری نامنظم اند اغلب ابنیه مسکونی واقع در این گونه بافت‌ها ریزدانه و یک یا دو طبقه‌اند استفاده از مصالحی چون خشت، خشت و آجر و چوب و یا آجر و آهن بالاست
مالکیت	<ul style="list-style-type: none"> فقدان خطوط تفکیکی روشن
زیر ساخت‌ها	<ul style="list-style-type: none"> دچار فقدان، نارسایی و یا آسیب‌پذیری شبکه زیرساختی‌اند
اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> پیشی گرفتن ساکنین غیر بومی (مهاجر روستایی یا تهی‌دستان شهری) نسبت به ساکنان اصیل دارای منزلت مکانی و سکونتی پایین می‌باشد
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> ارزش نسبی پایین زمین و مسکن ناتوانی ساکنان در بهبود مسکن به سبب فقر فقدان انگیزه سرمایه‌گذاری از سوی سرمایه‌گذاران
کارکردی	<ul style="list-style-type: none"> افزایش کاربری‌های ناسازگار در بافت مسکونی، فقدان یا کمبود شدید فضاهای خدماتی؛
نظام شبکه	<ul style="list-style-type: none"> دارای شبکه ناکارآمد
مدیریت شهری	<ul style="list-style-type: none"> فقدان و یا ضعف در ارائه خدمات شهری فقدان یا رها شدن فضاهای عمومی و خدماتی فقدان اثاثیه شهری
زیست محیطی	<ul style="list-style-type: none"> نازل بودن کیفیت محیطی و فقدان بهداشت

منبع: زنگی آبادی و دیگران، ۱۳۹۴: ۶

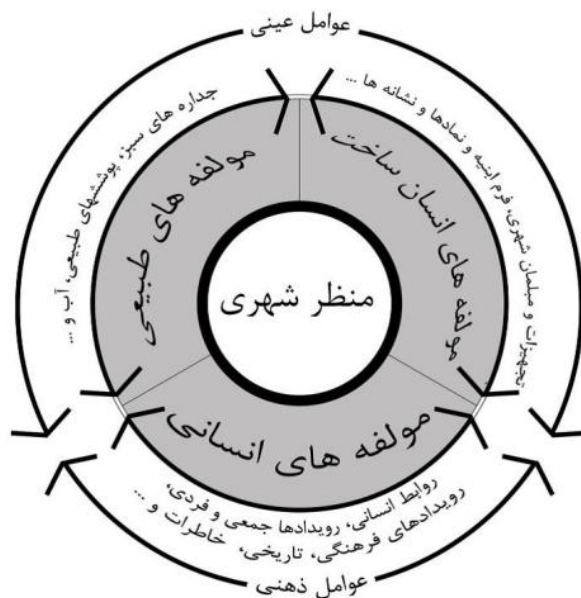
سیما و منظر شهری

سیمای شهر در واقع تمام عواملی از شهر است که به دیده می‌آید و چشم قادر به تماشای آن است؛ تمام این عوامل به صورت انفرادی و خاصه در حالتی که به صورت پیوسته و دسته جمعی در هر لحظه از زمان ترکیب چند یا چندین عامل با هم عمل می‌کنند (بنی مهد، ۱۳۹۰: ۳) ابعاد و ویژگی‌های بصری، کالبدی، فضایی، فعالیتی، هویتی و محیطی محلات و مناطق شهری، جمعا سیمای شهری را تشکیل می‌دهد (رضایی و دیگران، ۱۳۹۵: ۶)

منظر شهری ابزاری برای قرائت شهر نقل قول است "و" قادر است فصول پی در پی تاریخ یک جامعه شهری را به نمایش بگذارد (گلکار، ۱۳۸۵: ۴). منظر شهری واقعیتی عینی است که در مشاهده هر فرد به دیده می‌آید، به عبارت دیگر منظر شهری توصیفی است از واقعیت موجود کالبد یک شهر که این توصیف، فارغ از تصویری است که به واسطه تجربیات فرد مشاهده‌کننده در ذهن او نقش می‌بندد. ویژگی‌های کلیدی در منظر شهری شامل پایداری، هویت، زیبایی و وحدت است. منظر شهری نیز هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مکان‌هایی است که محیط

شهری را می‌سازند. منظر شهری چیزی بیش از مجموعه ساختمان‌ها و فضاهای غیر ساخته شده است. دو مفهوم سیما و منظر شهری اکثراً به یک معنا و مفهوم و با هم به کار برده شوند. کالن منظر شهری را هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مکان‌هایی که محیط شهر را می‌سازند و هنر چگونگی برقراری ارتباطات بین اجزای مختلف سازنده کالبد شهر می‌داند (محمودی، ۱۳۸۵: ۵).

مولفه‌های متعدد کمی و کیفی در ارزیابی منظر قابل طبقه‌بندی هستند. بر اساس تعاریف ذکر شده در فوق مشاهده می‌شود که مولفه‌های تشکیل دهنده منظر شهری دارای ابعاد گوناگونی هستند که برای رسیدن به یک نظر اجمالی و کاربرد آن در پژوهش حاضر دیدگاه‌های نظریه‌پردازان به صورت تجمیع در تصویر زیر معرفی می‌شود:

شکل ۱. چهارچوب مفهومی مولفه‌های منظر شهری

سجادزاده، عزیزمحمدی و توسلی، ۱۳۹۱: ۵

کالن منظر شهری را هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مکان‌هایی که محیط شهر را می‌سازند، تعریف می‌کند و آن را هنر چگونگی برقراری ارتباطات بین اجزای مختلف سازنده کالبد شهر می‌داند (Cullen, 1961: 6). دیدگاه کالن از منظر شهری بیشتر ابعاد کالبدی منظر شهری را شامل می‌شود. تأکید وی بیشتر بر جنبه‌های بصری و عینی منظر شهری است. کوین لینچ سه عامل ادراکی، فیزیکی و عملکردی را در منظر شهری با اهمیت می‌داند (Pandya & Brotas, 2014: 9). وی با تأیید نظریات کالن، جنبه ادراکی را به ابعاد منظر شهری اضافه می‌کند.

در یک جمع بندی می‌توان تعاریف ارائه شده را در قالب جدول زیر ارائه نمود:

جدول ۲. تعریف منظر شهری از دیدگاه اندیشمندان

اندیشمندان	ابعاد منظر شهری مطرح شده
Lynch, 1960	ادراکی، فیزیکی، عملکردی
Cullen, 1961	بصری و ساختاری
Sharifian thani, 2001	عوامل طبیعی، عوامل مصنوعی
Swaffield, 2005	عوامل عینی، عوامل ذهنی
Pakzad, 2005	فرم، عملکرد، معنا
Golkar, 2006	عوامل عینی، عوامل ذهنی و عوامل عاطفی
Mahmoudi, 2006	پایداری، هویت، زیبایی، وحدت
Abdullah Khan, 2006	بصری، کالبدی، فضایی، فعالیتی، هویتی، محیطی
Rezazadeh, 2007	بصری، عملکردی، معنایی
Behzadfar, 2008	عوامل کالبدی، عوامل غیرکالبدی، فعالیت‌های انسانی
Mansouri, 2009 & Karimimoshaver, 2010	زیبایی‌شناختی، فرهنگی، عملکردی، هویتی
Farhoodi and Timuri, 2010	عوامل طبیعی و عوامل مصنوعی
Kiani and Sardari, 2011	کالبدی، بصری، فرهنگی
Faizi and Asadpour, 2013	عینی (عوامل طبیعی و مصنوع)، ذهنی (رویدادهای فرهنگی، حوادث تاریخی، خاطرات، روابط، تعاملات انسانی)

منبع: منصوری و جهانبخش، ۱۳۹۲: ۵

کیفیت و کیفیت محیطی

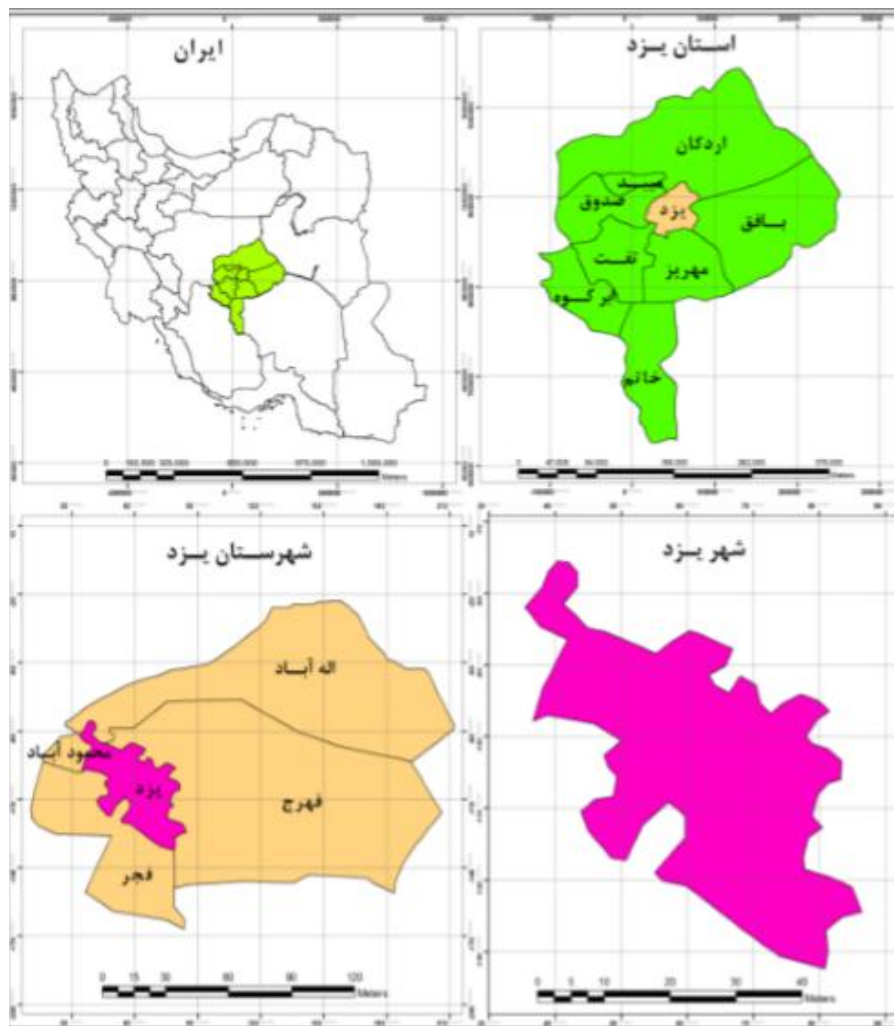
کلمه کیفیت در لغت به لاتین Qual به معنی چیزی و چه و Quality به مفهوم چگونگی استخراج است و از نظر لغوی به معنای شرایط و چگونگی زندگی است. برخی کیفیت زندگی به عنوان قابلیت زیست پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان سنجش ای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و... تفسیر کرده اند (Krinicyna, 2016:6). زندگی یک فرد به حقایق عینی و خارجی زندگی اش و دریافت‌ها و ادراکات درونی و ذهنی او از این عوامل او نیز از خودش وابسته است (لطفی، ۱۳۸۸: ۹۵).

بطور کلی مفهوم کیفیت به درجه برتری و رجحان یک ویژگی اشاره دارد در حالی که مفهوم کیفیت محیطی برای افراد مختلف معانی متفاوتی به همراه دارد، به عنوان نمونه برای کسی بیانگر میزان شادی و برای دیگری بیانگر شرایط اقتصادی، سلامتی، تحصیلی و امنیت باشد. به همین دلیل بسیاری از محققین معتقدند "کیفیت محیطی بسیار گسترده‌تر از آن است که بتوان آن را تشریح کرد (Daisy DaS, 2007: 13). مک گرگور (۱۹۹۸) کیفیت محیطی را اینگونه تعریف می‌کند: میزان برخورداری فرد، البته نه فقط برخورداری از چیزهایی که به دست آورده بلکه از تمام گزینه‌هایی که فرصت انتخاب آنها را دارد. به بیان دیگر، کیفیت به آزادی برای رسیدن و نرسیدن به موفقیت و آگاهی از فرصت‌های واقعی وابسته است که فرد در مقایسه با دیگران در اختیار دارد. پال (۲۰۰۵) کیفیت محیط را معیاری برای سنجش میزان تامین نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده، که نشان دهنده ویژگی‌های کلی اجتماعی و اقتصادی یک ناحیه است تعریف می‌کند.

کیفیت محیط را می‌توان به عنوان بخش اساسی از مفهوم گسترده‌تر کیفیت زندگی تعریف کرد (RIVM, 2002: 13). کیفیت محیط از برآیند کیفیت اجزای متشکله یک ناحیه معین حاصل می‌شود، اما با این حال بیشتر از جمع اجزای سازنده، بر ادراک کلی از یک مکان دلالت دارد. اجزای سازنده محیط (طبیعت، فضای باز، زیرساخت‌ها، محیط انسان ساخت (مصنوع)، تسهیلات محیط کالبدی و ذخایر طبیعی، روابط اجتماعی و...) هر یک مشخصات و کیفیات خاص خود را داراست (Van Kamp, et al, 2003: 9). با این حال به طور کلی کیفیت محیط شهری را می‌توان این گونه تعریف کرد: کیفیت محیط عبارت است از شرایط اجتماعی فرهنگی و کالبدی محیط شهری که نشان دهنده میزان رضایت یا عدم رضایت شهروندان از محیط شهری است. در واقع "یک محیط با کیفیت بالا، حس رفاه و رضایتمندی را به جمعیتی که در آن ساکن هستند به واسطه ویژگی‌هایی منتقل می‌کند که ممکن است، فیزیکی، اجتماعی یا نمادین باشند"

محدوده مورد مطالعه

شهر یزد مرکز استان یزد با وسعت ۹۹.۵ کیلومترمربع در مرکز استان یزد و در مسیر راه اصفهان - کرمان در مختصات ۵۴ و ۳۱ عرض شمالی و ۲۳ و ۵۴ طول شرقی قرار دارد. شهر یزد از طرف شمال به شهرستان اردکان، از مشرق به شهرستان بافق، از جنوب و جنوب غرب به شهرستان تفت و استان فارس و از مغرب به استان اصفهان محدود می گردد. این شهرستان دارای دو بخش مرکزی و زارچ با شهرهای یزد، حمیدیه، شاهدیه و دهستان های فجر، فهرج، الله آباد و محمد آباد است. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱۲۱۵ متر، فاصله هوایی آن تا تهران ۵۰۸ کیلومتر و فاصله زمینی آن تا تهران ۶۲۸ کیلومتر است (عرصه، ۱۳۸۶: ۶۲). سه طرف یزد به کوه نزدیک است و طرف دیگر ریگزار و بیابانهای وسیعی است که به دشت اصفهان منتهی می شود. از یک طرف تا کوه «تفت» پنج فرسنگ و تا کوه «مهریز» نیز پنج فرسنگ فاصله دارد، این دو کوه از سلسله جبال «شیرکوه» است.

نقشه ۱. موقعیت قرارگیری شهر یزد در کشور و استان

یزد اولین شهر خشکی و دومین شهر تاریخی جهان بعد از شهر ونیز ایتالیاست. دومین شهر تاریخی جهان "برترین" جاذبه های گردشگری، تاریخی و میراث فرهنگی زیادی دارد که هر کدام از آنها می تواند به تنهایی جاذبه ای منحصر به فرد برای بازدید گردشگران و دوستداران میراث فرهنگی و تاریخ ایران و جهان باشد. این شهر به شهر بادگیرها به دارالعباده، شهر دوچرخه ها، شهر شیرینی، شهر قنات و قنوت و قناعت و شهر آتش و آفتاب معروف است.

شکل ۲. سیما و منظر کلی شهر یزد

این شهر از لحاظ اقلیمی، تحت تاثیر شرایط آب و هوایی فلات مرکزی ایران قرار دارد و در زمرة اقالیم گرم و خشک بیابانی محسوب می‌شود. حداکثر متوسط درجه حرارت ۳۹٫۴ درجه سانتی‌گراد و حداقل متوسط آن ۱- درجه سانتی‌گراد می‌باشد. نخستین آمار جمعیتی از ساکنان شهر یزد که با کاربرد روش‌های نوین سرشماری انجام شده مربوط به پایان دوره رضاشاه پهلوی است. در سال‌های ۲۰-۱۳۱۸ سرشماری یک روزه در ۳۳ شهر کشور انجام شد که بررسی نتایج مذکور جمعیت شهر یزد را در تاریخ ۹ اسفند ۱۳۱۹ معادل ۶۰۰۶۶ نفر نشان می‌دهد. سرشماری بعدی از جمعیت مانند سایر نقاط کشور مربوط به سال ۱۳۳۵ است که نخستین سرشماری عمومی در سراسر کشور انجام شد. سیر تحول جمعیت شهر یزد در گذر زمان همواره سریع‌تر از سایر نقاط شهری استان بوده است. این روند باعث گردیده تا سهم جمعیتی این شهر از کل جمعیت شهری شهرستان و حتی استان فزونی یابد و طی یک دوره ۷۰ ساله (۹۵-۱۳۳۵) جمعیت شهر یزد از ۶۳۵۰۲ نفر به ۵۲۹۶۷۳ نفر رسیده و ۸٫۳۴ برابر گردیده است.

جدول ۳. جمعیت شهر یزد و تحولات آن طی سال‌های ۹۵-۱۳۳۵

شاخص/سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۵
جمعیت	۶۳۵۰۲	۱۳۵۹۲۵	۲۳۰۴۸۳	۳۲۶۷۷۶	۴۳۲۱۹۴	۴۸۶۱۵۲	۵۲۹۶۷۳
نرخ رشد	-	۳٫۹	۳٫۸	۵٫۴	۳٫۵	۲٫۸	۲٫۵

منبع: سرشماری نفوس و مسکن ۹۵-۱۳۳۵

تعداد خانوارهای شهر یزد از ۱۵۴۳۶ خانوار در سال ۱۳۳۵ به ۱۵۸۳۶۸ خانوار در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. نوسانات بعد خانوار نیز در شهر یزد چندان قابل ملاحظه نبوده، بطوریکه بعد خانوار از ۴٫۱۱ در سال ۱۳۳۵ به ۳٫۳۴ در سال ۱۳۹۵ رسیده است. آمار مذکور نشان دهنده کاهش تدریجی یعد خانوار می‌باشد. مهمترین عامل در این امر، اجرای سیاست‌های کنترل موالید می‌باشد که طی دهه‌های اخیر تاثیر مهمی در کاهش موالید و تعداد فرزندان داشته است.

جدول ۴. تعداد و بعد خانوار در شهر یزد طی سال‌های ۹۵-۱۳۳۵

شاخص/سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۵
تعداد خانوار	۱۵۴۳۶	۲۰۸۳۵	۳۰۸۶۱	۵۰۸۰۹	۷۳۲۲۲	۱۱۳۱۴۹	۱۴۱۵۷۲
بعد خانوار	۴٫۱۱	۴٫۴۷	۴٫۴	۴٫۵۳	۴٫۴۶	۳٫۸۱	۳٫۴۳

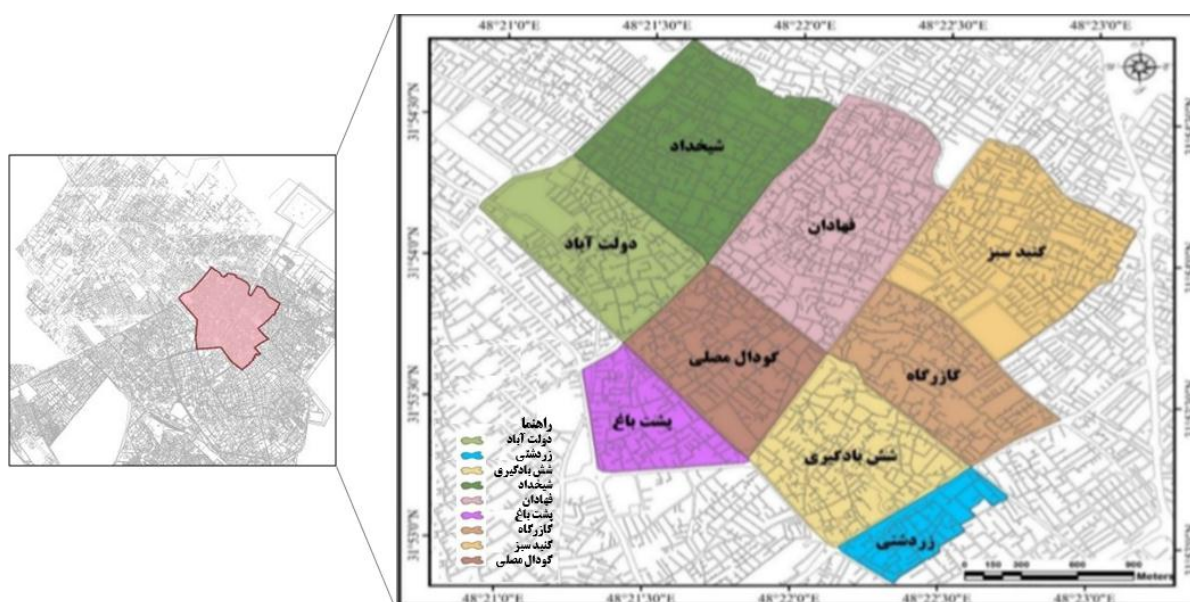
منبع: سرشماری نفوس و مسکن ۹۵-۱۳۳۵

بافت تاریخی شهر یزد: بافت تاریخی شهر یزد با مساحتی در حدود ۸۰۰ هکتار را می‌توان گسترده‌ترین و اصولی‌ترین بافت تاریخ ایران دانست که تجربه‌های متفاوتی در زمینه مداخله متولیان امر در شبکه معابر را در خود جای داده است. بافت

تاریخی یزد به عنوان دومین بافت خشتی دنیا و دست نخورده‌ترین بافت تاریخی کشور به شماره ۱۵۰۰۰ در فهرست ملی ثبت شده است.

بافت تاریخی یزد به عنوان دست‌نخورده‌ترین و همچنین وسیع‌ترین بافت تاریخی در ایران شناخته شده است. باریک بودن کوچه‌ها و همچنین دیوارهای بلند از ویژگی‌های بافت تاریخی یزد به شمار می‌آید. اجداد باستانی یزدی‌ها دیوارها را بلند می‌ساختند تا در تمام طول روز سایه ایجاد کند و با پیچ در پیچ و باریک ساختن کوچه‌ها، سرعت باد را شکسته و شهروندان را از خطر وزش بادهای تند حفظ می‌کردند. کوچه‌های مسقف و ساباط‌ها نیز با همین فلسفه ساخته شدند تا شهروندان را هر چه بیشتر در برابر باد و آفتاب محافظت کنند.

بافت تاریخی شهر یزد به عنوان هسته اولیه شهر، در دل شهر یزد و در دشت کویر قرار دارد و از شمال شرقی و جنوب غربی وسط دو رشته کوه خرنند و تفت احاطه شده است. عبور یک راه اصلی منطقه‌ای در جهت شرقی- غربی و تلاقی آن با چند راه فرعی که از سوی جنوب امداد می‌یابند، موقعیت مناسبی را از نظر دسترسی‌ها برای استقرار شهر به وجود آورده است. جهت شب برای هدایت آب توسط قنات از سوی کوه‌های جنوبی نیز امکان سکونت را فراهم کرده و هسته اولیه شهر در چنین موقعیتی شکل گرفته است (کلانتری و حاتمی نژاد، ۱۳۸۵: ۱۸). مرکز اوثیه شهر یزد در محله فهادان، با وجود همجواری با ریگزارها و کویر شمالی، موقعیت مساعدی از نظر طبیعی داشته و در همسایگی نزدیک آن سکونتگاه‌های زیادی مستقر بوده است. بافت تاریخی یزد شامل ۹ محله اصلی به نام‌های فهادان، گودال مصلی، گنبد سبز، گازرگاه، شش بادگیری، دولت آباد، شیخداد، زرتشتی‌ها و پشت باغ و ۴۹ زیرمحله است.

نقشه ۲. موقعیت قرارگیری محلات مرکزی و تقسیم بندی آن

تحلیل یافته‌ها

هدف اساسی این پژوهش بررسی وضعیت شاخص‌های سیما و منظر شهری موثر بر کیفیت محیطی در شهر یزد می‌باشد لذا در این بخش تلاش گردیده تا با استفاده از مطالعات میدانی و جمع‌آوری نظرات ساکنین در بافت تاریخی و مرکزی شهر یزد بپردازد. با توجه به نتایج بدست آمده مهمترین مسائل پیش روی بافت تاریخی شهر یزد و کیفیت محیطی در آن عبارتند از:

ویژگی‌های اجتماعی

- نرخ رشد جمعیت در بافت مرکزی و تاریخی شهر برابر ۰.۹۸- است این در حالی است که این رقم برای کل شهر برابر ۳.۵ می‌باشد.

- بیشتر افراد جوان از این ناحیه مهاجرت کرده‌اند و بخش عمده‌ای از محله را افراد مسن تشکیل می‌دهند.
- نسبت جنسی در این محدوده رو به کاهش است در حالیکه در سطح کل شهر این نسبت رو به افزایش می‌باشد.
- نسبت با سواد در این محدوده کمتر از کل شهر می‌باشد (۷۹.۲ در برابر ۸۶.۷)
- نسبت مهاجرین وارد شده به خارج شده در محدوده بافت تاریخی شهر یزد منفی است.
- سطح امکانات و خدمات در بافت تاریخی شهر یزد کمتر از کل شهر می‌باشد.

ویژگی‌های اقتصادی

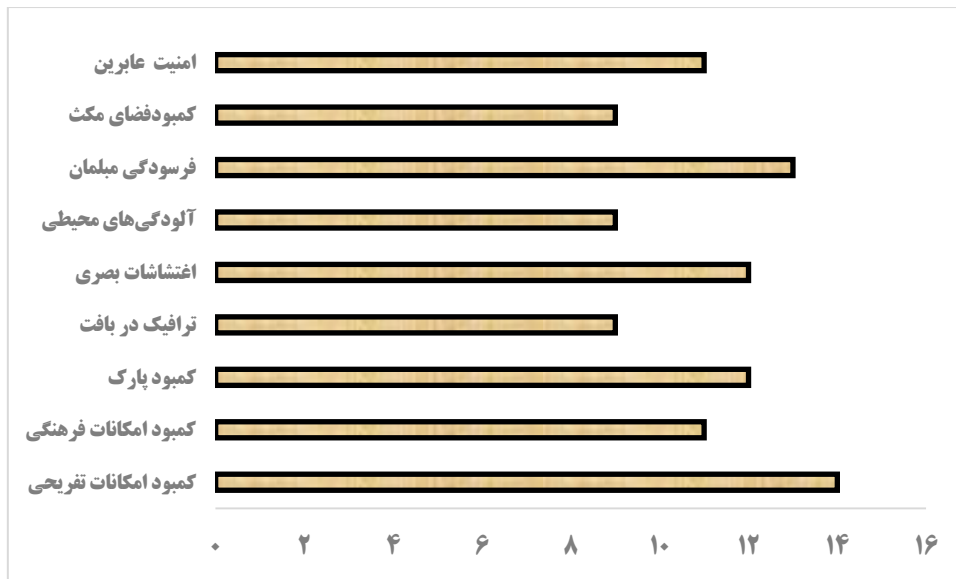
- قیمت زمین در این ناحیه بسیار پایین‌تر از سطح شهر یزد است.
- ارزش ساختمان متأثر از ارزش زمین و عوامل دیگری مانند نوع بهره‌برداری از ساختمان، کیفیت بنا و عمر ساختمان است.
- میزان بیکاری در ناحیه تاریخی به مراتب بیش از متوسط میزا بیکاری در کل شهر است.
- نسبت جمعیت در سن کار در ناحیه تاریخی بیشتر از شهر یزد است.
- در ناحیه تاریخی درصد شاغلان در بخش خدمات نسبت به سایر بخش‌ها بیشتر است.
- نرخ رشد شاغلان در ناحیه تاریخی منفی اس (۱.۵۹-)
- تعداد شاغلان بخش خصوصی در ناحیه تاریخی ۶۶.۷ و در کل شهر ۶۰.۷ است.
- تراکم نفر در اتاق، نفر در واحد مسکونی و ... در ناحیه تاریخی کمتر از کل شهر است.
- سرانه کاربری خدماتی در ناحیه تاریخی بسیار پایین می‌باشد. ۶۶ درصد کاربری‌های محدوده مسکونی است.

بررسی دیدگاه شهروندان

جامعه آماری این تحقیق بالغ بر ۱۰۰ نفر می‌باشد، که ۳۳ درصد زن و ۶۷ درصد مرد می‌باشند، در این روش با مطرح کردن سؤالات تشریحی و چند گزینه‌ای در خصوص وضع موجود منطقه و همچنین با خواست شهروندان به علت تخصصی بودن سؤالات پرسشنامه از متخصصین، کارشناسان و مدیران شهری ارزیابی به عمل آمده از هسته مرکزی شهر یزد پرسش به عمل آمده است.

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها به تحلیل کامل پاسخ‌ها از تمامی جوانب پرداخته شده که در جدول زیر نتیجه کلی آن تهیه شده است. پس از تحلیل کلیه جوانب محدوده مورد نظر به تهیه نقاط ضعف و قوت و نیز فرصت‌ها و تهدیدها در قالب جدول SWOT پرداخته شده است.

از دیدگاه افراد مهمترین مشکلات سیما و منظر شهری در محدوده بافت مرکزی شهر که بر کیفیت محیطی تاثیر گذارند مطابق نمودار زیر می‌باشد:

نمودار ۱. مشکلات بافت مرکزی از دیدگاه ساکنین و افراد متخصص

به منظور طبقه‌بندی اطلاعات و درک نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از یک سو و ارائه سیاست‌ها و راهبردها و اهداف از سوی دیگر از روش SWot استفاده شده است. جدول SWot در قالب رویکردهای کالبدی، زیست محیطی، اجتماعی، عملکردی، اقتصادی، ادراکی و بصری، حمل و نقل و ترافیک صورت گرفته است. و در نهایت به دستورالعمل‌های اقدامی ارائه می‌گردد که راهگشایی برای طراحی می‌باشد.

جدول ۵. تحلیل عوامل داخلی و خارجی پیش روی محدوده بافت مرکزی شهر یزد

بعد	نقاط قوت	نقاط ضعف
عملکردی	وجود کاربری‌های مختلف تجاری در محدوده	کمبود برخی از کاربری‌های مورد نیاز در محلات مرکزی
	وجود کاربری‌های جاذب جمعیت	ازدحام بالای انسان و وسایل نقلیه در بافت مرکزی کمبود پارکینگ
کالبدی فضایی	فرصت	تهدید
	حجم بالای مراجعه کنندگان به بافت مرکزی بخاطر وجود جاذبه‌های بسیار زیاد در آن وجود قابلیت‌های اقتصادی و گردشگری در بافت مرکزی	تداخل عملکردی سواره و پیاده در برخی نقاط بافت مرکزی
کالبدی فضایی	قیمت پایین زمین در محدوده و امکان ایجاد کاربری در اراضی بایر	عدم احساس ایمنی و امنیت از سوی برخی مراجعه کنندگان به بافت
	قوت	ضعف
کالبدی فضایی	وجود بافت تاریخی و قدیمی که نقش مهمی در ایجاد خاطرات جمعی دارد.	عرض نامناسب پیاده‌روها و معابر در برخی نقاط محدوده که پاسخگوی نیاز امروز شهروندان نمی‌باشد.

<p>تراکم بیش از اندازه توده و کمبود فضای باز و سبز شهری در محدوده مکانیابی نامناسب تاسیسات شهری</p>	<p>بافت مناسب متناسب با اقلیم و شرایط طبیعی وجود بناهای با ارزش معماری و فرهنگی تاریخی و هویت بخش</p>	<p>ادارای و بصری</p>
<p>تهدید</p> <p>کمبود ضوابط و معیارهای مشخص در انجام نوسازی‌ها و بازسازی‌ها کمبود و یا عدم وجود منابع اقتصادی در نوسازی و بازسازی ساختمان‌ها</p>	<p>فرصت</p> <p>طراحی مناسب جداره‌ها شهری متناسب با الگوی معماری بومی و اقلیم منطقه و ضوابط شهرسازی حفظ بناهای با ارزش معماری و فرهنگی و تفریحی در بافت</p>	
<p>ضعف</p> <p>وجود فضاهای گم شده به علت عدم مناسب فضاها آشفتگی در برخی نماهای محدوده وجود میلمان‌های شهری فرسوده در محدوده از جمله سطل‌های زباله و ... که چهره محیط را زشت کرده‌اند.</p>	<p>قوت</p> <p>وجود کریدورهای دید مناسب به پیرامون وجود گره‌های متعدد در محدوده وجود نشانه‌های مختلف در محدوده و ایجاد حس تعلق و هویت در افراد</p>	<p>اجتماعی</p>
<p>تهدید</p> <p>ساخت و ساز در محدوده و بی توجهی به عامل مقیاس و بهم ریختن خط آسمان شهری تراکم بالای ساختمان‌ها و عدم وجود تناسب میان توده و فضا در برخی مناطق شلوغ شدن جداره خیابان‌ها در برخی نقاط و عدم وجود حس محصوریت و مکث در فضاها</p>	<p>فرصت</p> <p>موقعیت مکانی محدوده تعریف خط آسمان در بسیاری از نقاط محدوده ازدحام بالای جمعیت و مراجعه کنندگان و در نتیجه توانایی ایجاد فضاهایی جهت افزایش تعاملات و ایجاد فضاهای امن</p>	
<p>ضعف</p> <p>عدم وجود تسهیلات مختلف جهت انجام فعالیت‌های اجتماعی از لحاظ کمی و کیفی ازدحام جمعیت در برخی نقاط که می‌تواند به نوعی موجب ناامنی گردد. کمبود کاربری‌های فرهنگی مولد روابط اجتماعی بروز برخی ناهنجاری‌های اجتماعی در محدوده</p>	<p>قوت</p> <p>تنوع گروه‌های مختلف قومی در محدوده شکلگیری گره‌های اجتماعی در برخی نقاط محدوده</p>	<p>فرصت</p>
<p>تهدید</p> <p>ضعف کالبدی جهت بسترسازی مناسب روابط اجتماعی عدم کفایت و تنوع کاربری‌های فراغتی و پذیرایی در طول محور</p>	<p>فرصت</p> <p>امکان ایجاد فضاهای جمعی و اجرای مراسم دوره‌ای خاص مرتبط با فرهنگ و سنت در این منطقه پتانسیل مکان برای تبدیل شدن به یک نشانه در مقیاس شهری خاطره انگیزی مکان (بازار و ...) افزایش فضای باز شهری به منظور تقویت تعاملات اجتماعی و ایجاد تعاملات اجتماعی و ایجاد تعاد بین</p>	

توده و فضا		
محیطی	قوت	ضعف
وجود درختان قدیمی در بافت تاریخی محدوده کاربرد آب در فضاها	عرض کم معابر و عدم تناسب آنها با اهداف توسعه فعالیت در محدودیت سایه‌اندازی زیاد در محلات و معابر محلی	
فرصت	تهدید	
طراحی مناسب معابر در جهت کاهش باد سایه‌اندازی مناسب معابر	آلودگی هوا در برخی نقاط محدوده آلودگی صوتی و شلوغی در هسته مرکزی	

منبع: مطالعات میدانی و پرسشنامه

نتیجه گیری

شهر به عنوان مهمترین مرکز رشد و توسعه انسانی که در گذشته دارای ساختاری نظام مند و منظم بوده اند امروزه با چالش‌های بسیار زیادی روبرو می‌باشد. مراکز شهری به عنوان قلب تپنده شهرها بیش از سایر نقاط شهری با این مشکلات مواجه می‌باشند که در نتیجه آن کیفیت زندگی و کیفیت محیطی در این مناطق کاهش یافته است.

در یک مرکز شهری موفق، میدان‌ها، پارک‌ها، مسیرهای پیاده و مسیرهای دوچرخه، مرکز را به بقیه قسمت‌ها متصل می‌کنند و اساس این اتصال، راه رفتن، نشستن، صحبت کردن، خرید و سایر فعالیت‌های مردم است. به این ترتیب مراکز شهری در حال تبدیل شدن به آلترناتیو رایج در توسعه شهری و ایجاد یک کانون مرکزی برای جامعه وابسته به توانایی جوامع و توسعه‌دهندگان شهری در همکاری با هم برای ایجاد مرکز شهری هستند. حیاط طولانی مفهوم یک مرکز شامل نیازهای فیزیکی طرح و در عین حال نشان دهنده واقعیت‌های اقتصادی رویاروی بخش خصوصی است. تا با در نظر گرفتن واقعیت‌ها، طرح‌های قابل اجرا و منطقی ارائه شوند و در این صورت نتیجه حاصل برای حل مشکلات امروزی شهرها مثمر ثمر خواهد بود. به طور کلی ساختار کلی شهر و بافت قدیمی شهر یزد علیرغم اینکه عملکردهای منطقه‌ای، شهری و محله‌ای فراوانی را در خود نهفته دارد در انطباق با نیازهای امروز فضاهای شهری با تنگناهای خاصی مواجه شده و عدم شکلگیری اقتصادی پویا، میزان بهره‌وری را از توان‌ها و ظرفیت‌های فضا را در سطح پائینی قرار داده است. در مجموع تحقق کیفیت محیط در این بخش از فضای شهر از حداقل مطلوبیت بالایی برخوردار نبوده و برای عبور از این شرایط، باید چاره‌ای اندیشیده شود. در واقع با نگرشی مبتنی بر نوعی پویایی شناسی سیستمی توسعه پایدار محقق خواهد شد. نتایج حاصل از مبانی نظری و بررسی مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد که منظر شهر دارای ابعاد بسیار گسترده‌ای می‌باشد که می‌توان آنها در قالب مولفه‌های طبیعی و غیرطبیعی خلاصه نمود. نتایج نشان می‌دهد که بین سیما و منظر شهری و کیفیت محیطی رابطه معناداری وجود دارد. در این پژوهش با تدوین اولویت دستورالعمل‌های توسعه بر مبنای شناخت و تحلیل موشکافانه فضا سعی بر آن است که با دیدی جامع‌نگر تمام عوامل مؤثر در فرآیند ارتقاء و بهبود و بهسازی کیفیت محیط شهری در بافت قدیم را شناسایی و سپس در این روند با کاهش نقاط ضعف از قابلیت‌ها بهره برد و تهدیدهای بیرونی را در راستای ارتقای کیفیت به فرصت تبدیل نمود. بنابراین به منظور کاربردی نمودن نتایج حاصل از تحقیق، مهم ترین راهکارها و پیشنهادها به شرح نمودار زیر ارائه می‌گردند:

پیشنهادات

- ایجاد تنوع در رنگ استفاده شده در جداره و نما در عین توجه به اصل بومی سازی
- ایجاد اختلاط کاربری در محدوده با هدف افزایش سرزندگی
- پرهیز از ایجاد مسیرهای پهن و مستقیم برای ورود بیش از حد وسایل نقلیه

- طراحی مناسب شبکه معابر برای افراد مختلف با توجه به اصول زیبایی شناسی
- ایجاد فضای سبز در عرض معابر به منظور کنترل صدا، نور و پیشگیری از انواع آلودگی‌ها در فضا
- لحاظ نمودن ریتم و تداوم لبه‌ها در طراحی
- پرهیز از تراکم زیاد یا کم در جانمایی انواع مبلمان شهری در سطح محدوده
- مکانیابی انواع مبلمان شهری با توجه به میزان استفاده کاربران محلی
- ایجاد روشنایی کافی در سطح معابر و محلات
- ایجاد مراکز سرزنده، فعال و باهویت جهت افزایش تعاملات اجتماعی و مشارکت ساکنین
- طراحی نقاشی‌های دیواری به منظور ارتقای سطح کیفی سیما و منظر در سطح محدوده
- سنگفرش کردن و استفاده از نقاشی‌های کف و جداره برای ایجاد تنوع و تمایز در محدوده

فهرست منابع

۱. رضایی مهران، علیرضا رنجبر جمال آبادی، امیر حسین فتح العلومی. ۱۳۹۵. اثرات بلند مرتبه سازی بر منظر شهری (نمونه موردی بلند مرتبه های شهر کرج)، سومین کنفرانس بناهای بلند، تهران، وزارت راه و شهرسازی، تهران.
۲. زنگی آبادی علی، سعیده مویدفر، مجتبی غفورزاده. ۱۳۹۴. ارزیابی باززنده سازی بافت های قدیم شهری در راستای توسعه پایدار (شهر یزد)، فصلنامه مطالعات برنامه ریزی شهری، سال سوم، شماره نهم، صص ۱۵۹-۱۳۱.
۳. سلیمانی محمد و دیگران. ۱۳۹۲. سنجش کیفیت زندگی در محله های در حال گذر شهری (مطالعه موردی: محله دروازه شمیران از منطقه ۱۲ شهر تهران)، فصلنامه بین المللی انجمن جغرافیای ایران، شماره ۳۸، صص ۷۵-۵۱.
۴. عزیزی محمد مهدی، محمد مهدی توسلی. ۱۳۹۱. ارزیابی انواع ساختمان های بلند مرتبه مسکونی از لحاظ تاثیر بر سیما و منظر شهری؛ نمونه موردی: بافت های جدید شهر مشهد، مدیریت شهری، شماره ۳، صص ۱۱۲-۹۱.
۵. علیپور روجا و همکاران. ۱۳۹۱. شاخصه های کیفیت محیطی در شناسایی اولویت های مداخله در محدوده بافت فرسوده شهر بندرلنگه، باغ نظر، دوره ۹، شماره ۲۰، صص ۱۳-۲۲.
۶. لطفی صدیقه. ۱۳۸۸. مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه ریزی شهری، مجله نگرش های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۳، شماره ۵، صص ۸۰-۶۵.
۷. واعظی مهدی. ۱۳۹۷. بررسی روش های ارزیابی و تحلیل کیفیت و زیبایی شناسی محیط و منظر شهری، فصلنامه انسان و محیط، دوره ۱۶، شماره ۲ (پیاپی ۴۵)، صص ۱۴۲-۱۳۱.
۸. واعظی مهدی، محبوبه ثقفی. ۱۳۹۲. نقش کیفیت سیما و منظر شهری در هویت کالبدی شهر (مطالعه موردی اسلامشهر)، نشست تخصصی مدیریت شهری و توسعه پایدار، اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر.
9. Epley. R, Donald and Menon, Mohan. 2008, A Method of Assembling Cross-sectional Indicators into a Community Quality of Life, Social Indicators Research, no. 88, pp.87-99.
10. Krinitcyna, Z. V.. Mikhailova, T. R.. & German, M. V. (2016). Quality of life as the basis for achieving social welfare of the population. In SHS Veh of Conferences ,Vol. 28, pp.23-11.
11. Pandya, S. V., And Brotas, L. (2014). Tall Buildings And The Urban Microclimate In The City Of London. 30th International Plea Conference. Cept University, Ahmedabad